

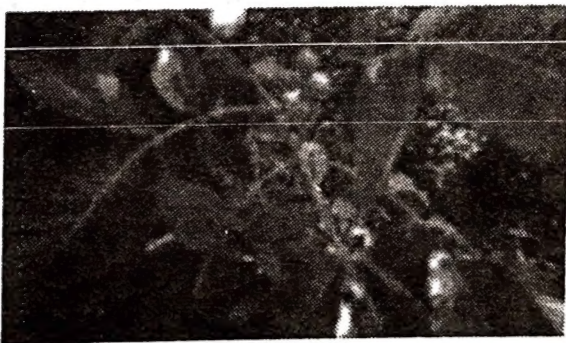
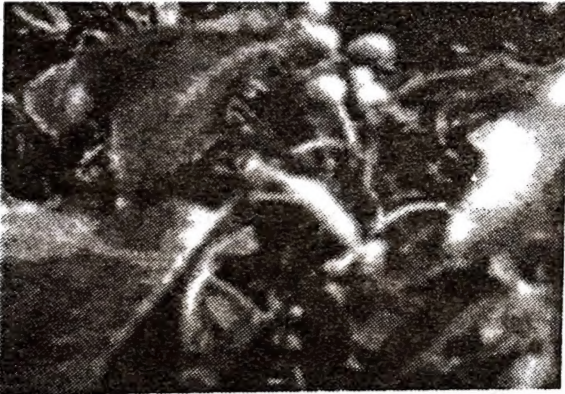
YUNAN QOZUNUN MƏHSULDARLIĞINA İQLİM HAVA ŞƏRAİTİNİN TƏSİRİ

P.H. ƏHMƏDİ, kənd təsərrüfatı elmləri namizədi
Az. ETB və SBT

Yunan qozu dağlıq bölgələrdən başlayaraq isti və quraq iqlimli aralıq yerlərdə də becərilir. Bu bitki Əfqanıstan və Himalay dağlarında da bitir. Orta Asiya və Zaqafqaziya respublikalarında, o cümlədən Azərbaycanda da geniş becərilir.

Yunan qozu (Yuqlans regiya) qozkimilər (Yuqlansacea) fəsiləsinə daxildir. Uzunömürlüdür 400 ilə qədər yaşayır. Bu bitki bir evli bitkidir, çiçəkləri xırda, açıq yaşıl rəngdə olub, bircinslidir. Erkək çiçəklər sırğa şəklində, diş çiçəklər isə tək-tək və yaxud bir neçəsi bir yerdə, bir illik budaqcığın ucunda əmələ gəlir. Yunan qozu işıq və nəmlik sevən bitkidir. Respublikanın torpaq-iqlim şəraiti bu bitkinin becərilməsi üçün olduqca əlverişlidir.

Qoz bitkisi adətən bağ və yol kənarlarında əkilir. Zaqataladan Qəbələ rayonuna qədər 250 km-dən artıq şossə yolları qoz ağacı xiyabanı altındadır. Hələ keçən əsrin axırlarında salınmış bu qoz xiyabanının nəhəng ağaclarının qol budaqları yolun üzərində bir-birinə qovuşaraq gözəl kölgəlik əmələ gətirir. Bu bölgənin əhalisi bu ənənəni davam etdirərək qoz bağları əkilir.

Qoz bitkisinin xalq təsərrüfatında çox böyük əhəmiyyəti vardır. (F.N.Qazı-zadə. Bakı 1966). Qoz ağacının oduncağı yumşaq gözəl mixək rəngli olmaqla ən qiymətli mebel üçün işlədilir və meyvəsi insan qidası üçün olduqca

Cədvəl.

Aylar	Orta temperatur C	Maks. Temperatur C	Minimum temperatur C	Yağıntı mm	Yağıntı gün	Rütubət %	Güneşli saat
Yanvar	4,7	16,9	-3,2	47,8	3	62	148,3
Fevral	6,1	16,6	-4,6	23,0	4	58	137,0
Mart	8,9	25,9	-1,8	106,2	12	59	150,7
Aprel	11,5	26,9	-5,0	151,6	11	64	187,8
May	17,0	28,8	9,1	166,1	12	67	194,3
İyun	21,8	34,0	10,9	114,5	6	66	276,2
İyul	23,1	32,7	14,2	165,5	9	65	314,2
Avqust	25,8	34,2	16,7	85,4	4	52	324,1
Sentyabr	20,1	33,1	11,4	236,7	6	59	236,6
Oktyabr	14,4	28,5	4,8	73,0	7	62	183,8

faydalıdır. Bu bitkinin yetişməmiş meyvələrinin tərkibində çoxlu vitamin "C" vardır. Bu bitkinin meyvəsinin tərkibində 65% yağ, 17 % zülallar, 16%-sulu karbonlar və bir qrup vitaminlərlə zəngindir. (B₁-B₂, A və C) Ləpəsi olduqca yüksək kaloriyə malikdir. Qənnadı və yeyinti sənayesində istifadə edilir. Yarpağından, qabığından, yağından təbabətdə və ətriyyatda istifadə olunur. (F.L.Şepotev, A.A.Rixter, F.N.Qazı-zadə və başqaları 1969).

Yunan qozu bir evli iki cinsli, küləklə tozlanan bitkidir. Erkək çiçəklər sırğa şəklində, yarpaq qoltuğunda yerləşir. Dişi çiçəklər meyvə tumurcuqlarının daxilində meyvə və boy budaqcıqlarının ucunda (təpə tumurcuqlarında) və yarpaq qoltuğunda yerləşir.

Avropa ölkələri ilə yanaşı Azərbaycanda da ayrı-ayrı illərdə yaz şaxtaları fındıq, yunan qozunun çiçəklərinin tozlanmasına mənfi təsir göstərir. Belə ki, 2004-cü ilin yaz şaxtaları nəticəsində fındıq və yunan qozunun çiçəklərini şaxta vurmuş və bunun nəticəsində məhsul əldə edilməmişdir. (Cədvəl)

Qeyd olunan ildə aqrometereoloji göstəricilərindən göründüyü kimi, havanın maksimum temperaturu avqust ayında 34,2 °C, minimum temperaturu isə aprel ayında -5°C, yağıntının miqdarı isə 236,7 mm olmuşdur. cədvəldə qeyd olunduğu kimi aprel ayında havanın temperaturu -5,0°C olduğu halda torpaq səthində -70 olmuşdur. bunun nəticəsində qeyd olunan ildə qərzəkli meyvə bitkilərinin məhsulu olmamışdır.

Məlum olduğu kimi yunan qozunun çiçəkləri bir-bir və ya iki-iki olur. Lakin 2005-ci ildə bu bitkinin çiçək tumurcuqlarında 5-9 ədəd meyvə əmələ gəlmişdir.

Yuxarıda qeyd olunanlardan aydın olur ki, 2004-cü ilin şaxtaları həmin ildə məhsuldarlığa mənfi təsir etdiyi halda, 2005-ci ildə yunan qozunun məhsuldarlığı artmışdır.